

Avoim hallinto
VM/VKO/H

Avoimen hallinnon IV toimintaohjelma

väliarviointi 9/2021



Sisällys

1 Taustaa ja laadintaprosessi.....	3
2 Toimeenpanon tilannekatsaus	4
2.1 Kestävä avoimuus	4
Ymmärrettävyys – hyvän virkakielen koulutus ja tuki kaikille	4
Ymmärrettävyys – selkokielen osaamisen tason nostaminen hallinnossa	5
Ymmärrettävyys – visualisointiin rautalankamalleja.....	5
Ymmärrettävyys - saavutettavuus.....	6
Osallisuus – Kansalaisjärjestöakatemia	7
Osallisuus – vanhusneuvostopäivä, vammaisneuvostopäivä ja lapsen oikeuksien päivä.....	8
Julkisuuslain noudattamisen vahvistaminen	9
Avoimuus - tukipaketti, avoimuuspelejä, avoimuuskoulutus.....	9
Viestintä – hyvien käytäntöjen jakaminen	10
2.2 Avoimen hallinnon strategia	11
2.3 Avoimuusrekisteri.....	11
2.4 Avoin data	12
3 Toimintaohjelman päivitystarve	13
3.1 Strategiasta tuleva päivitystarve.....	13
3.2 Yhdenvertaisuus, tasa-arvo, lapset ja nuoret.....	13
3.3 OECD-arvioinneista tulevat päivitystarpeet	14
4 Avoimen hallinnon toimijat ja viestintä.....	15
5 Seuranta ja mittarit	16
6 Kooste toimintaohjelman tämän hetkisestä toimeenpanon tilanteesta ennen ohjelman päivitystä. 17	

Avoimen hallinnon IV toimintaohjelma on nelivuotinen syyskuusta 2019 syyskuuhun 2023. Ohjelmaan sisältyy tämä väliarviointi, jonka pohjalta arvioidaan toimintaohjelman päivitystarve.

1 Taustaa ja laadintaprosessi

Kaikki Suomen avoimen hallinnon toimintaohjelmat (I-IV) on laadittu mahdollisimman avoimella prosessilla. Avoimen hallinnon IV toimintaohjelman laadinnan periaatteet olivat samat kuin edellisillä kerroilla (2013, 2015 ja 2017). Toimintaohjelma syntyi laajan yhteistyön ja kuulemisen tuloksena. Mukana oli eri tahoja kansalaisjärjestöistä virastoihin ja kuntiin. Ohjelman laadinnan käytännön toteutukseen otettiin mukaan myös muutamia uusia asioita.

Laadinnan periaatteet olivat:

- Laadintaprosessissa on sekä kasvokkain tapaamisia, työpajoja että sähköisiä osallistumismahdollisuuksia.
- Eri osallistumismahdollisuuksia on läpi koko prosessin.
- Sähköisissä osallistumismahdollisuuksissa hyödynnetään kaikille avoimia yhteisiä järjestelmiä (otakantaa.fi ja lausuntopalvelu.fi).
- Kasvokkain tapaamisia järjestetään eri ryhmille sekä kansalaisille että virkamiehille ja viranhaltijoille. Tapaamisia on sekä avoimen hallinnon omissa että muiden järjestämissä tapahtumissa.
- Tavoitteena on tavoittaa osallistujia myös pääkaupunkiseudun ulkopuolelta.

IV toimintaohjelman laadintaprosessissa uutta oli, että prosessin tueksi laadittiin [muistio](#). Muistiossa kuvattiin toimintaympäristön muutoksia ja lähtökohtia IV toimintaohjelman laadintaan. Aiemmin laadintaprosessit ovat käynnistyneet täysin tyhjältä pöydältä. Nyt tehdyn laadintamuistion tavoitteena ei ollut ohjata lopputulosta mihinkään suuntaan, vaan antaa prosessiin osallistuville taustatietoa muun muassa siitä, mitä aiemmin on jo tehty. Muistio osoittautui hyödylliseksi. Osallistujat kiittelivät, että oli olemassa tällainen tiivis taustoitus.

Laadintaprosessin kuluessa esille tulleita asioita ja näkemyksiä kirjattiin ”[Mitä kuulumme –muistioon](#)”. Näin saatiin kirjattua ylös niitäkin asioita (esimerkiksi miksi avoimuus on tärkeää), jotka eivät olleet ehdotuksia toimintaohjelmaan. Tässä taustalla oli esimerkkinä Kanadassa käytössä ollut vastaavatyypinen tapa. Tämä osoittautui hyväksi tavaksi koostaa esille nostettuja asioita. Laadinnan tueksi myös haastateltiin tällä kertaa erikseen eri tahoja (järjestöjen edustajia ja virkamiehiä), jotta tavoitettiin myös sellaisia henkilöitä ja järjestöjä, jotka eivät osallistuneet tilaisuuksiin. Uutta oli myös, että laadintaprosessin aikaan järjestettiin kolme kuntapäivää (Forssa, Kotka ja Jyväskylä), joissa tavattiin kyseisen kaupungin johtoa ja edustajia sekä myös paikallisia kansalaisjärjestötoimijoita.

Laadintaprosessi onnistui hyvin. Prosessi kannattaa jatkossa toteuttaa peruslähtökohdiltaan samankaltaisena. Kuntatapaamiset ja haastattelut olivat arvokas lisä aiempiin prosesseihin. Haastattelujen määrä olisi voinut olla suurempi, mutta samaan aikaan käynnissä ollut Suomen EU-puheenjohtajuuskausi verotti tähän käytettävissä olleita resursseja. Samoin kuntatapaamisia kannattaa harkita mahdollisuuksien mukaan järjestettäväksi seuraavalla kerralla enemmän.

Laadintaprosessi saa kiitosta sekä OGP:n Independent Research Mechanism (IRM) Suomen arvioinnissa, että OECD:n tekemässä kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksien arvioinnissa (”The Ministry of Finance’s publishing of tracked changes to its 2019-2023 Open Government Action Plan on its open government website is commendable.”)

IRM kiinnittää kuitenkin arvioinnissaan huomiota, että ohjelman seurantamittareita tulisi kehittää edelleen. Seurannan ja mittareiden kehittämisestä erikseen luvussa 5.

2 Toimeenpanon tilannekatsaus

Avoimen hallinnon IV toimintaohjelmassa on neljä sitoumusta. Tässä väliarvioinnissa tarkastellaan mitä eri sitoumusten osalta on tehty, ja onko tavoitteissa, sitoumuksissa ja toimenpiteissä päivittämisen tai uudistamisen tarvetta.

2.1 Kestävä avoimuus

Kestävän avoimuuden sitoumus koostuu useasta toimenpidealueesta. Sitoumista on syytä päivittää joulukuussa 2020 julkaistun avoimen hallinnon strategian tavoitteilla vuoropuhelun ja ymmärrettävyyden vahvistamisesta. Tästä päivityksestä enemmän luvussa 3.1 Strategiasta nouseva päivitystarve.

Ymmärrettävyys – hyvän virkakielen koulutus ja tuki kaikille

Hyvästä virkakielestä on tehty e-kurssi. Kurssi on liitetty osaksi ministeriöiden uusien virkamiesten perehdytyskoulutusta. Hyvän virkakielen verkkokurssin lisäksi Kotimaisten kielten keskus valmistelee parhaillaan laajempaa virkakielen verkko-opiskelumateriaalia. Kokonaisuuden viimeinen osa valmistuu vuoden 2021 aikana. Verkkokurssikokonaisuus on kaikille avoin ja maksuton. Myös ensimmäinen hyvän virkakielen kurssi on nyt avattu kaikille, kun sen käyttö oli aiemmin rajattu vain valtion virkamiehille.

Avoim hallinto –hanke oli mukana valitsemassa Vuoden selväsana 2020 –palkinnon saajaa. Palkinto myönnettiin hyvästä virkakielestä aluehallintovirastojen selkeän kielen koulutuksen työryhmälle ja verkkosivu-uudistuksen työryhmille. Valintaprosessista ja palkinnon saajasta viestimisellä on voitu nostaa esiin selkeän kielen merkitystä. Vuonna 2020 Vuoden selväsana -kilpailuun saatiin viisitoista ehdokasta. Myös niiden työ antaa muille viranomaisille esimerkkejä hyvän virkakielen edistämisestä.

Virastoille vuonna 2020 tehdyn kyselyn mukaan 58% organisaatioista oli tehnyt toimenpiteitä kielen selkeyttämiseksi.

Kurssi on tehty. Virastoihin lähtenyt toimeenpanokirje ja ohjelman suorittamista on laajalti markkinoitu. Vuoden 2021 lopulla käydään avoimen hallinnon hallinnonalakierros, jonka yhteydessä vielä korostetaan, että kurssin käymistä tullaan seuraamaan virastoittain.

Ymmärrettävyys – selkokielen osaamisen tason nostaminen hallinnossa

Selkeän kielen taidon lisäksi on tärkeää, että hallinnossa on myös nykyistä laajemmin tietoa ja osaamista selkokielestä. Selkokielen tarvitsijoita on Suomessa arvion mukaan jopa 700 000 (Selkokeskus 2019). Selkokielen osaamisen vahvistaminen on yksi joulukuussa julkaistun Suomen Avoimen hallinnon strategian tavoitteista. Sen avulla halutaan edistää kaikkien oikeutta ymmärtää ja tulla ymmärretyksi.

Avoimen hallinnon strategian selkokielilinjausta on esitelty Selkokielen neuvottelukunnalle keväällä 2021 ja yhdessä sen ja Selkokeskuksen kanssa tavoitteena on tuottaa verkkokoulutusta ja sitä tukevaa materiaalia myös selkokielestä.

Vuoden selväsana- ja palkinto jaetaan vuorovuosin selkeästä kielestä ja selkokielestä. Vuonna 2021 oli selkokielen vuoro ja palkinnon sai viestinnän opettaja Soilimaria Korhonen Savonia AMK:sta. Kunniamaininnan saivat THL:n selkokielinen koronatiedotus sekä Ylen ruotsinkieliset selkouutiset Yle Nyheter på lätt svenska. Toukokuun 28. päivä vietettiin kansainvälistä selkokielen päivää ja palkinto jaettiin sen suomalaisessa päätahtumassa Euroopan selkokielet, joka järjestettiin etätilaisuutena.

Suomessa järjestettiin kuntavaalit kesäkuussa 2021. Oikeusministeriö yhteistyössä Selkokeskuksen ja LL-Centerin kanssa julkaisi selkokieliset vaaliesitteet ja laati myös selkokieliset video-ohjeet äänestämisestä. Nämä ja muuta selkokielistä aineistoa vaaleista löytyvät Selkokeskuksen Kuntavaalisivulta.

Vuonna 2020 tehdyssä kyselyssä vain kaksi virastoa ilmoitti, että niillä on kaikista aiheistaan selkokielistä materiaalia ja 19 ilmoitti, että materiaalia on osasta alueita. 63 virastolla ei ollut olleenkaan selkokielistä materiaalia.

E-kurssia selkokielestä ei ole vielä toteutettu. Suunnittelu on käynnistynyt. Samoin kuin siihen liittyvän materiaalin valmistaminen. Selkokieli on painopiste avoimen hallinnon strategiassa, joten tavoitetta päivitetään.

Ymmärrettävyys – visualisointiin rautalankamalleja

Visualisoinnin tukipakettikortin päivitys on käynnissä. E-oppivassa on toteutettu visualisointikoulutus vuonna 2020. Tiedon parempaa visualisointia edistetään myös monissa muissa yhteyksissä, kuten käynnissä olevassa Tietokiri-hankkeessa

Visualisoinnin oma tukipaketin valmistelu käynnistyy koko avoimen hallinnon tukipaketin päivityksen valmistuttua. Visualisoinnin tukipaketti hyvien käytäntöjen esittelyllä avoimen hallinnon tukipaketin tiivistä esitystä.

Ymmärrettävyys - saavutettavuus

Digipalvelulaki velvoittaa eri viranomaisia ja muita toimijoita huomioimaan saavutettavuuden digitaalisissa palveluissaan. Saavutettavuus on ihmisten erilaisuuden ja moninaisuuden huomiointia verkkopalvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa. (Laki digitaalisten palvelujen tarjoamisesta astui voimaan 1.4.2019.)

Toimintaohjelmassa on sitouduttu virkamiesten saavutettavuusosaamisen lisäämiseen. Varmistetaan julkishallinnon saavutettavuusosaaminen lisääntyminen, että ja julkisissa verkkopalveluissa ymmärrettävä ja selkeä sisältö nousevat esille. Toteutetaan yhteistyössä Celian kanssa lyhyt kurssi eOppivaan saavutettavuuden ja selkeän sisällön yhteydestä.

Syyskuussa 2020 toteutetussa avoimen hallinnon kyselyssä kunnille ja valtion virastoille nousi avoimissa vastauksissa esille, että saavutettavuuteen on kiinnitetty huomiota.

Eri toimialojen tilaisuuksissa on informoitu saavutettavuuslainsäädännöstä ja jatkotoimenpiteitä on määritelty. Virastoissa ja kaupungeissa on järjestetty saavutettavuuskoulutusta ja saavutettavuusasioista vastaavia saavutettavuustiimejä perustettu.

Verkkosivujen saavutettavuutta kehitetään jatkuvasti, niin että asiat ovat helpommin löydettävissä ja saavutettavissa. Verkkosivuja on kehitetty myös siten, että käyttäjän on mahdollista antaa tiettyä asiaa koskevaa välitöntä palautetta.

Henkilöstölle järjestetään viestintävartteja, joissa esillä on asiakirjojen saavutettavuus ja samalla annetaan opastusta asiakirjojen saavutettavuudesta. Viestinnässä pyritään selkeään virkakieleen. Yleensäkin digitalisaation lisääntyminen palveluissa lisää avoimen hallinnon periaatteiden toteutumista.

Ympäri Suomea vuonna 2020 järjestettyjen aluekierrosten keskusteluissa otettiin esille saavutettavuus ja sen merkitys. Saavutettavuutta pyritään ottamaan huomioon päivittäisessä toiminnassa ja tekstiä tuotetaan äänen avulla ja videoita tekstitetään.

eOppivassa on saavutettavuuskoulutusta saatavissa Celian järjestämä kaikille avoin koulutus *Saavutettavat asiakirjat verkossa* ja muita aiheeseen liittyviä koulutuksia *Saavutettavuus ja digipalveluin vaatimukset Saavutettavat asiakirjat verkossa* ja *Saavutettavuusseloste ohje selosteen tekoon*.

Ministeriöille on perustettu valioneuvoston toimesta saavutettavuusverkosto. Verkoston tavoitteena on lisätä tietoisuutta saavutettavuudesta sekä tarjota mahdollisuus pohtia yhdessä ratkaisuja sekä jakaa parhaita käytäntöjä ministeriöiden kesken.

Tietoa ja ohjeita verkkopalvelujen ja viestinnän saavutettavuudesta Ce-lian tuottamalla Saavutettavasti.fi-sivustolla.

Lainsäädännön saavutettavuusvaatimuksista on tietoja Aluehallintoviraston saavutettavuusvaatimukset.fi-sivustolla.

Osallisuus – Kansalaisjärjestöakatemia

Kansalaisjärjestöakatemia tarkoituksena toimintaohjelmassa on tutustuttaa hallinnon toimijoita paremmin kansalaisjärjestöjen toimintaan ja auttaa virkamiehiä luomaan kontakteja oman työalueensa kansalaisjärjestötoimijoihin. Kansalaisjärjestöakatemia tukee hallitusohjelman tavoitetta lisätä kansalaisyhteiskuntaan liittyvää osaamista hallinnossa. Toimenpiteen aikatauluksi toimintaohjelmassa asetettiin pilotin järjestäminen vuonna 2020 ja formaatin vakiintuminen vuonna 2021. Mittareiksi 2021 asti asetettiin Kansalaisjärjestöakatemia luominen ja toteutus sekä osallistujamäärän ja osallistujapalautteen seuraaminen.

Avoimen hallinnon hanke on järjestänyt yhteistyössä kansalaisjärjestöjen ja oikeusministeriön kanssa kaksi Kansalaisjärjestöakatemia-tapahtumaa 1.10.2020 ja 25.3.2021. Kolmas Kansalaisjärjestöakatemia-tapahtuma järjestetään 1.10.2021.

Kansalaisjärjestöakatemialle on luotu suunnitteluryhmä, johon on kuulunut valtiovarainministeriön avoimen hallinnon hankkeen ja oikeusministeriön lisäksi 7 kansalaisjärjestöä: Kansalaisareena, Mannerheimin Lastensuojeluliitto (kevääseen 2021 asti), Marttaliitto, Näkövammaisten liitto, Suomen nuorisovaltuuskunta ja kattojärjestö Allianssi, Suomen Punainen Risti sekä Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto VALLI ry. Kevästä 2021 asti suunnitteluryhmässä on ollut edustaja myös Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskuksesta (STEA). Suunnitteluryhmässä Kansalaisjärjestöakatemia tavoitteeksi on muotoiltu seuraava: Kansalaisjärjestöakatemia tavoitteena on vahvistaa virkamiesten kansalaisjärjestötoiminnan tuntemusta sekä lisätä yhteistä ymmärrystä, vuoropuhelua ja verkostoitumista hallinnon ja järjestötoimijoiden välillä. Kansalaisjärjestöakatemia rakentuvat yleisen seminaari- ja koulutusosuuden lisäksi hallinnon ja järjestöjen yhteisistä dialogikeskusteluista, joissa käydään avointa ja tasa-arvoista keskustelua ajankohtaisista aiheista ja yhteistyön mahdollisuuksista. Dialogien tavoitteena on yhteisen ymmärryksen lisääminen ja yhteistyön vahvistaminen.

Kansalaisjärjestöakatemia on vakiintumassa vuosittaiseksi tapahtumaksi, ja sitä ollaan laajentamassa myös alueellisiksi tilaisuuksiksi. Osallistujia tapahtumissa on ollut hyvin. Ilmoittautuneita 1. tapahtumaan oli 153 ja 2. tapahtumaan 142. Tapahtumilla on tavoitettu laajeneva joukko hallinnon ja kansalaisjärjestöjen edustajia. Osallistujapalautteet ovat olleet erittäin myönteisiä. Yksikään palautteen antaja ei ole ollut tyytymätön tapahtumien sisältöön tai järjestelyihin. Ensimmäisen tapahtuman sisältöön melko tyytyväisiä oli 19 % ja erittäin tyytyväisiä 81 %, ja järjestelyihin puolestaan 50 % melko tyytyväisiä ja 50 % erittäin tyytyväisiä. Toisen tapahtuman sisältöön melko tyytyväisiä oli 31 % ja erittäin tyytyväisiä 69 %, ja järjestelyihin puolestaan 28 % melko tyytyväisiä ja 72 % erittäin tyytyväisiä. Myös kirjalliset palautteet ovat olleet erittäin positiivisia ja kannustavia.

Kansalaisjärjestöakatemia-tapahtumista on tehty yhteenvedot ja niiden materiaalit on julkaistu [avoimen hallinnon sivuilla](#). Kansalaisjärjestöakatemiasta on julkaistu kirjoitettu [blogi](#) avoimen hallinnon hankkeen ja VALLI ry:n yhteistyönä. Kansalaisjärjestöakatemiasta on viestitty aktiivisesti mm. uutiskirjeissä ja sosiaalisessa mediassa sekä järjestöjen foorumeilla. Kansalaisjärjestöakatemia on huomioitu kansainvälisesti esimerkiksi OECD:n kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuudet Suomessa -arvioinnissa. Kansalaisjärjestöakatemia brändiä on vahvistettu luomalla logo suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Toimintaohjelman kestävä avoimuuden sitoumuksessa korostetaan erityisen huomion kiinnittämistä kaikkein heikoimmassa asemassa olevien osallisuusmahdollisuuksiin.

Haavoittuvassa asemassa olevat ja yhteiskunnan hiljaiset äänet on huomioitu Kansalaisjärjestöakatemia-tapahtumien ohjelmissa, joissa niille on annettu erityistä painoarvoa sekä puheenvuoroissa että dialogikeskusteluiden aihevalinnassa.

Suunnitteilla on myös alueellisia vastaavia tilaisuuksia, jotka toteutetaan alueellisessa yhteistyössä.

Osallisuus – vanhusneuvostopäivä, vammaisneuvostopäivä ja lapsen oikeuksien päivä

Avoin hallinto on yhteistyössä vanhusjärjestöjen kanssa järjestänyt jo useana vuonna Vanhusneuvostopäivän. Vuonna 2021 sen rinnalla pilotoidaan vastaava tilaisuus myös Vammaisneuvostoille. Ensimmäisellä kerralla se järjestetään omana tilaisuutenaan, mutta jatkossa se voi olla osin myös yhteinen Vanhusneuvostopäivän kanssa. On tärkeää, että vammaisneuvostojen edustajilla on nykyistä enemmän mahdollisuuksia valtakunnalliseen kokemusten- ja tiedonvaihdon sekä yhteiseen kehittämiseen. Ensimmäisen Vammaisneuvostopäivän suunnittelu on käynnissä yhteistyössä Vammaisten henkilöiden oikeuksien neuvottelukunnan VANE:n kanssa. Tilaisuus tullaan järjestämään 22.-23.11.2021 kahtena iltapäivänä. Sen teemoina ovat Vammaisneuvostojen asema, toiminta ja vaikuttamismahdollisuudet sekä alueellinen uudistus ja sote: mitä kunnissa tapahtuu jatkossa. Teemat valikoituivat vammaisneuvostoille keväällä 2021 tehdyn kyselyn perusteella. Kyselyssä pyydettiin toiveita ja näkemyksiä Vammaisneuvostopäivän pilotin aiheista ja toteutustavasta. Kyselyyn vastasi 72 vammaisneuvostoa. (Lain mukaan jokaisella kunnalla on velvollisuus perustaa vammaisneuvosto. Vammaisneuvosto voi olla useamman kunnan yhteinen. Kuntia on tällä hetkellä Suomessa 309).

Vanhusneuvostopäivät 2019 ja 2020 järjestettiin yhteistyössä Avoimen hallinnon hankkeen, Valli ry:n, Ikäinstituutin ja Vanhustyön keskusliiton, oikeusministeriön, Ihmisoikeuskeskuksen ja UKK-instituutin kanssa.

Helsingissä 7.11.2019 järjestetyssä vuosittaisessa Vanhusneuvostopäivässä oli aiheena ”vanhusneuvosto koko ikäväestön asialla – turvallisuus, palvelut ja hyvä arki”. Aamupäivän ohjelma keskittyi turvallisuuteen ja sähköisiin palveluihin. Iltapäivän aiheena oli hyvä arki ja osallisuus. Vuonna 2019 Tilaisuuteen osallistui paikan päällä noin 140 vanhusneuvostojen jäsentä eri puolilta Suomea. Etäyhteydellä oli mukana noin 90 eri tahoja, joista monessa kunnassa oli mukana koko vanhusneuvosto.

Vanhusneuvostopäivä ”Ikäihmiset yhteiskunnan voimavarana” järjestettiin lokakuussa 2020 koronapandemiasta johtuen kokonaan verkkoseminaarina. Vuonna 2020 päivän sisältöön tyytyväisiä oli 86% ja melko tyytyväisiä 14% eli yhteensä 100%. Sisältöön tyytymättömiä ei vastaajien joukossa ollut. Järjestelyihin tyytyväisiä tai melko tyytyväisiä oli 97%. Vastaajia oli 72 henkilöä.

Vuoden 2021 vanhusneuvostopäivä järjestetään marraskuussa ja aiheena on Tie takaisin parempaan arkeen – Vanhusneuvostot vaikuttavina toimijoina ikäihmisten, järjestöjen ja viranomaisten välillä.

Vanhus- ja vammaisneuvostopäivien lisäksi Avoin hallinto järjestää vuosittain yhteistyössä Lapsiasianvaltuutetun toimiston ja Mannerheimin lastensuojeluliiton kanssa Lapsen oikeuksien ajankohtaispäivän. Tilaisuus oli suunnattu asiantuntijoille, säädösvalmistelijoille, virkamiehille ja päätöksentekijöille.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus täytti 30 vuotta vuonna 2019 ja juhluvuoden ajankohtaispäivän teemaksi valittiin ”Lapsibudjetointi lapsen oikeuksien edistämisen työkaluna”. Lapsibudjetointi tarkoittaa talousarvion tarkastelemista lapsen oikeuksien näkökulmasta hallinto- ja toimialarajat ylittäen. Ajankohtaispäivää edeltävänä päivänä Avoin hallinto osallistui Lapset valtaavat valtioneuvoston –tilaisuuteen, jonka yhteenveto luovutettiin oikeuskanslerille. Oikeuskansleri toi terveiset yhteenvedosta tuoreeltaan myös ajankohtaispäivään. Vuoden 2019 ajankohtaispäivästä saatu osallistujapalaute oli hyvä.

Vuonna 2020 teemana oli ”Lapset, korona ja talous”. Lapsen oikeuksien ajankohtaispäivässä tarkasteltiin koronapandemiaa lasten ja talouden näkökulmista. Koronapandemialla voidaan olettaa olevan useita kielteisiä vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvoinnille, terveydelle ja oppimiselle niin lyhyellä kuin pitkällä aikavälillä. Monet lapsiin ja nuoriin kohdistuvat pitkäaikaisseuraukset välittyvät perheiden taloudellisen niukkuuden kautta. Koronakriisin vaikutukset voivat myös ulottua aiemmin hyvin pärjääviin perheisiin ja vielä syntymättömiin sukupolviin. Tilaisuudessa tarkasteltiin millaisia nämä vaikutukset ovat lyhyellä ja pitkällä aikavälillä ja mitä pitäisi tehdä niiden ehkäisemiseksi. Vuoden 2020 ajankohtaispäivästä saatu osallistujapalaute oli hyvä.

Julkisuuslain noudattamisen vahvistaminen

Julkisuuslain ajantasaistamiseen tähtäävä työ on käynnistynyt oikeusministeriössä. Perustuslaissa säädettyä julkisuusperiaatetta toteutetaan pääsääntöisesti viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999; julkisuuslaki) kautta. Voimassa olevaa julkisuussäätelyä ajantasaistetaan siten, että tavoitteena on nykyistä selkeämpi ja toimivampi lainsäädäntö, joka edistää yhteiskunnan avoimuutta ja vastaa nyky-yhteiskunnan vaatimuksia. Työryhmän tehtävänä on selvittää ja arvioida 1) julkisuusperiaatteen asianmukaisen toteutumisen ja toteuttamisen ongelmakohtia ja niihin vaikuttavia toimia sekä 2) julkisuuslain soveltamisalan riittävyttä ja ajantasaisuutta erityisesti ottaen huomioon hallinnon uusiutuvat rakenteet. Työryhmän toimikausi on 22.1.2021-30.6.2023.

Avoimuus - tukipaketti, avoimuuspelejä, avoimuuskoulutus

Avoimen hallinnon tukipaketti on valmisteilla ja arvioitu valmistumisaika on lokakuu 2021. Tukipaketin materiaali tulee kattamaan kaikki avoimen hallinnon työn kahdeksan osa-alueetta. Tukipaketti toimii myös pohjana avoimuuskoulutukselle. Tukipaketin sisältöjä käsiteltiin avoimen hallinnon työryhmässä 3/2021 ja a työstettiin uutta konseptia ja sen mukaisia sisältöjä avoimen hallinnon virkamiesverkostossa 4/2021.

Avoimuuspelejä ruotsinkielinen versio on valmistunut. Avoimuuspelejä lautapelistä toteutetaan myös netissä pelattava versio. Nettipelejä suunnittelu on käynnissä ja arvioitu valmistumisaika on vuoden 2021 lopussa. Koronapandemian takia avoimuuspelejä markkinointia on lykätty ja käynnistetty nettipelejä toteuttaminen. Nettipelejä valmistumisen jälkeen viestitään sekä nettipelejä että lautapelejä-versiosta.

Tavoitteena, että koulutus julkaistaan alkuvuodesta 2022, ja se olisi myös kuntien viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden sekä kansalaisjärjestöjen hyödynnettävissä. Koulutuksella pyritään antamaan pohjaa ja keinoja tukea virkamiehiä siinä, että he toimivat mahdollisimman avoimesti virkatoimissaan. Koulutus toteutetaan myös ruotsinkielisenä.

Viestintä – johdon sitoutumisen tuki

Vuoden 2020 keväällä käynnistyi avoimen hallinnon ja sen johtamisen aluekierros. Kevään ja syksyn aikana järjestettiin yhteensä kahdeksan tilaisuutta kaupunkien ja kuntien sekä valtion virastojen johdolle alueilla. Tilaisuuksista kolme (Tampere, Salo, Oulu) ehdittiin järjestää läsnätilaisuuksina, mutta loput siirrettiin koronapandemian syksyyn ja etätilaisuuksiksi (Mikkeli, Kuopio, Jyväskylä, Oulu ja Rovaniemi. Viimeksi mainitussa oli myös läsnäolomahdollisuus). Tilaisuuksissa käytiin läpi avoimen hallinnon keskeisiä tavoitteita. Tilaisuuksissa oli kuitenkin vahva painopiste keskustelulla avoimen hallinnon ja sen johtamisen merkityksestä ja mahdollisuuksista kunnissa ja valtion virastoissa. Tilaisuuksien tavoitteena oli ymmärtää, mitä kunnat ja valtion virastot toivovat, että avoimuuden ja johtamisen kehittämisessä yhdessä saataisiin aikaan. Tavoitteena oli myös, että osallistujat pääsevät oman kunnan ja viraston näkökulmasta kirkastamaan ymmärrystä yhteisistä ja omista tavoitteista ja miten ne voidaan aikaansaada. Aluetilaisuuksien keskustelut käytiin Erätauko-dialogimenetelmällä. Keskustelujen yhteenvedot hyödynnettiin myös avoimen hallinnon strategian laadinnassa. Yhteenvedoja hyödynnettiin lisäksi OECD:n Suomen hallinnon luottamusarvioinnissa.

Osallistujista tyytyväisiä tai melko tyytyväisiä oli 97% (tyytyväisiä 76,5%) ei tyytyväisiä 3%.

Viestintä – hyvien käytäntöjen jakaminen

Avoimen hallinnon toimintaohjelma ei pidä sisällään kaikkea avoimen hallinnon eteen valtiolla ja kunnissa tehtävää työtä. Avoimuuden edistämiseksi tehdään päivittäin työtä laajalla rintamalla. Ohjelman kuluessa pyritään levittämään tietoa, hyviä käytäntöjä ja tukemaan kaikkea siitä muutakin avoimen hallinnon eteen tehtävää työtä, joka ei suoraan näy toimintaohjelman sitoumuksissa.

Hyvien käytäntöjen kerääminen julkiselta hallinnolta on avoimen hallinnon hankkeessa jatkuvaa toimintaa. Hallinnon hyvät käytännöt viedään avoimen hallinnon internetsivuille osioon [kokemukset](#). Internetsivuilla hyvien käytäntöjen kokemukset on jaoteltu viiteen eri teemaan, joita ovat ymmärrettävyys, osallisuus, avoin toiminta, hallinto mahdollistajana ja avoin data. Hyvät käytännöt avataan kokemussivuilla vastaamalla kysymyksiin: Mitä tehtiin ja miksi? Mitä saatiin aikaiseksi? Mitä jatkossa? Lisätietoa.

Hyviä käytäntöjä on pyydetty Avoimen hallinnon viesteissä 6/2020 ja 3/2021. Uusia kokemuksia on organisaatiolta saatu tai valtiovarainministeriön avoimen hallinnon tiimi on tehnyt neljännen toimintaohjelman aikana toukokuuhun 2021 mennessä kuusi. Lisäksi on päivitetty [lasten ja nuorten kuulemisen tietokortit](#). Myös muut vanhat kokemus- ja tietokortit on päivitetty ja niistä on tehty omat sivunsa avoimen hallinnon internetsivuille osioon [kokemukset](#). Hyviä käytäntöjä pyydetään jatkossa lisää Avoin hallinto -uutiskirjeessä ja valtiovarainministeriön avoimen hallinnon tiimi kirjoittaa uusia avoimen hallinnon hankkeen toimenpiteistä saatuja hyviä käytäntöjä. Julkaistujen hyvien käytäntöjen määrää pyritään aktiivisesti lisäämään nykyisestä.

2.2 Avoimen hallinnon strategia

[Avoimen hallinnon strategiaa](#) valmisteltiin koko vuosi 2020. Siihen liittyivät ”Luottamusta rakentamassa” –aluekierros, poikkeusajan dialogien kautta saatu tieto, monet muut tilaisuudet ja tausta-aineistot. Julkisen hallinnon uudistamisen poliittinen johtoryhmä hyväksyi strategian marraskuun kokouksessaan 2020 ja strategia julkaistiin 9.12.2020.

Strategiassa sisältää avoimen hallinnon pitkän aikavälin vision ja keskeisimmät painopisteet. Visio ja painopisteet ohjaavat avoimen hallinnon toimenpideohjelmien laadintaa ja toimeenpanoa. Strategialla vahvistetaan avoimen hallinnon edistämisen johdonmukaisuutta ja tuloksellisuutta julkisessa hallinnossa. Strategia tukee avoimen hallinnon sektorien ja tasojen välistä yhteistyötä ja toimeenpanee OECD:n avoimen hallinnon suositusta.

Strategian painopisteet ovat 1) avoin hallinto on vuoropuhelun vahvistaja yhteiskunnassa 2) avoin hallinto edistää kaikkien oikeutta ymmärtää ja tulla ymmärretyksi 3) johtaminen ja osaaminen varmistavat kaikkien mahdollisuuden osallisuuteen 4) Suomi on avoimen hallinnon aktiivinen edistäjä kansainvälisesti.

IV toimintaohjelmaan päivitetään avoimen hallinnon strategiasta nousevia uusia painotuksia. Uutena asiana toimintaohjelmaan nousee dialogityö, erityisesti dialogien osaamisen ja käytön lisääminen julkisella sektorilla. Tätä työtä on jo tehty vuonna 2020 yhtä jalkaa strategian laatimisen kanssa. Lisää tästä kohdassa 3.1. Strategiasta tuleva päivitystarve.

2.3 Avoimuusrekisteri

Valtioneuvosto asetti pääministeri Marinin hallituksen hallitusohjelmassa tarkoitetun lakisääteisen avoimuusrekisterin valmisteluun parlamentaarisen ohjausryhmän ja asiantuntijatyöryhmän toimikaudeksi 12.3.2020 – 30.6.2021. Kuntavaalien siirtymisen ja sote-uudistuksen eduskuntakäsittelyyn kohdistuvien aikataulupaineiden vuoksi mietinnön perusteellinen ohjausryhmäkäsittely ja viimeistely vaativat toimikauden pidentämistä 31.10.2021 saakka.

Asettamispäätöksen mukaisesti valmisteluelinten tehtävänä on valmistella ehdotus Suomeen perustettavasta valtion tason toimintaa koskevasta lakisääteisestä avoimuusrekisteristä (lobbarirekisteri), jossa asetetaan rekisteröintivelvoite lobbausta harjoittaville organisaatioille ja henkilöille.

Valmistelu on edennyt keväällä 2020 luodun työsuunnitelman mukaisesti siten, että valmistelussa on käsitelty asettamispäätöksessä mainitut teemat ja kysymykset. Käsittelyn tueksi on järjestetty laajoja sidosryhmätyöpajoja sekä toteutettu kaksi lobbauksen nykytilaa ja yleisyyttä kartoittavaa selvitystä.

Kevään ja syksyn 2021 aikana asiantuntijatyöryhmä työstää ohjausryhmän 15.2.2021 tekemien linjausten pohjalta ehdotusta avoimuusrekisteristä hallituksen esityksen muotoon. Asiantuntijatyöryh-

män tekemä mietintöluonnos käsitellään tämän jälkeen ohjausryhmässä ennen luovuttamista oikeusministeriölle ja lähettämistä loppuvuodesta 2021 lausuntokierrokselle. Tämän jälkeen edistys olisi tarkoitus viedä eduskuntaan keväällä 2022. Laki on ajateltu tulevan voimaan ja sähköinen rekisteri käyttöön 2023 aikana.

2.4 Avoin data

T

ärkeä uudistus avointa dataa koskevassa sääntelyssä on ollut direktiivi avoimesta datasta ja julkisen sektorin hallussa olevien tietojen uudelleenkäytöstä (EU) 2019/1024, eli avoimen datan direktiivi, joka annettiin 20.6.2019. Kyseessä on uudelleenauditettu versio PSI-direktiivistä (EY) 2003/98. Valtiovarainministeriö asetti keväällä 2020 hankkeen valmistelemaan direktiivin edellyttämää kansallista lainsäädäntöä. Hankkeen ja siihen nimettyjen työryhmien työn pohjalta valtiovarainministeriö antoi toukokuussa 2021 eduskunnalle hallituksen esityksen. Hallituksen esitys hyväksyttiin eduskunnassa 23.6.2021 ja säädösmuutokset tulivat voimaan direktiivin edellyttämässä määräajassa 17.7.2021.

Avoimen datan direktiivin johdosta on muutettu julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annettua lakia (906/2019; muutoslaki 710/2021) sekä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/1999; 711/2021). Muutoksilla on varmistettu direktiivissä määriteltyjen dynaamisen datan ja arvokkaiden tietoaaineistojen saatavuus direktiivin vaatimalla tavalla. Arvokkaiden tietoaaineistojen on esimerkiksi oltava saatavilla maksutta ja ohjelmointirajapintojen (API, Application Programming Interface) kautta. Lisäksi on säädetty laki eräitä yleishyödyllisiä palveluita tuottavien yritysten tiedon uudelleenkäytöstä (712/2021) sekä laki julkisin varoin tuotettujen tutkimusaineistojen uudelleenkäytöstä (713/2021). Näillä uusilla säädöksillä huomioitiin avoimen datan direktiivin soveltamisalan laajeneminen aiemmasta PSI-direktiivistä tiettyihin julkisomisteisiin yrityksiin sekä tutkimusaineistoihin.

Direktiivin täytäntöönpano edellyttää lainsäädännön lisäksi vielä varsinaisia käytännön toimenpiteitä sekä direktiivin, että uuden kansallisen lainsäädännön vaatimusten toteuttamiseksi. Näihin toimenpiteisiin ei ole kuitenkaan voitu ryhtyä, koska Euroopan komissio ei ole antanut täydentävää sääntelyä, jossa määritellään, mitä arvokkaat tietoaaineistot ovat ja miten niiden on oltava saatavilla. Sitä, koska komissio antaa tämän sääntelyn, ei kirjoitushetkellä tiedetä.

Julkisten tietojen avaamista, saatavuutta, hyödyntämistä ja laatua on edistetty erityisesti Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen hankkeessa, jonka valtiovarainministeriö asetti keväällä 2020. Hanke toimeenpanee osaltaan hallitusohjelman tavoitetta syventää tietopolitiikan johtamista. Hankkeessa on laadittu laajalla sidosryhmäyhteistyöllä ehdotus tiedon avaamisen ja hyödynnettävyyden strategisista tavoitteista, joiden oheen valmistellaan vielä tiekartta. Strategisista tavoitteista esitetään tehtävän valtioneuvoston periaatepäätös. Lisäksi on valmisteltu käyttäjälähtöistä toimintamallia julkisten tietojen jakamiseen entistä systemaattisemmin joko avoimena tietona tai nykyistä laajempaan käyttöön lähtökohtaisesti ohjelmointirajapintojen kautta. Tilastokeskuksen johdolla on luotu tiedon laatuksiteoreita ja käyttöönoton tueksi valmistellaan vielä laatukehikko mittareineen. Lisäksi on laadittu kansalliset julkisen hallinnon API-linjaukset, jotka tukevat tiedon hallinnoijia tietojen teknisessä jakelussa ja yhteentoimivuuden parantamisessa. API-linjausten oheen valmistellaan käyttöön-ottoa tukevat toimeenpano-ohjeet sekä hallintamalli. Hanke tukee osaltaan myös tiedon semanttisen yhteentoimivuuden edistämistä ja edellä mainitun avoimen datan direktiivin toimeenpanoa. Vuoden 2022 loppuun asti jatkuvat hanketoimenpiteet ovat linjassa voimassa olevan sääntelyn kanssa sekä tukevat tietopolitiikan muodostamista ja sen toimeenpanoa.

3 Toimintaohjelman päivitystarve

3.1 Strategiasta tuleva päivitystarve

Avoimen hallinnon strategiassa on neljä painopistealuetta 1) Avoin hallinto on vuoropuhelun vahvistaja yhteiskunnassa 2) Avoin hallinto edistää kaikkien oikeutta ymmärtää ja tulla ymmärretyksi 3) Johtaminen ja osaaminen varmistavat kaikkien mahdollisuuden osallisuuteen 4) Suomi on avoimen hallinnon aktiivinen edistäjä kansainvälisesti. Nämä tulevat olemaan etusijalle avoimen hallinnon toiminnassa tulevina vuosina ja toimintasuunnitelmaa tullaan myös päivittämään näiden pohjalta.

Vuoropuhelun vahvistamiseksi yhteiskunnassa strategia linja tavoitteeksi tuoda dialogit vahvemmin hallinnon toimintatavaksi ja vahvistaa vuorovaikutuksellista ammattitaitoa julkisella sektorilla. Tämä tullaan lisäämään toimintasuunnitelmaan uudeksi sitoumukseksi numero viisi.

Työ dialogien osaamisen ja käytön kehittämiseksi on jo käynnissä. Avoimen hallinnon IV toimintasuunnitelman aikana on muun muassa toteutettu poikkeusaikojen dialogit. Tehty tutkimusyhteistyötä ja dialogit ovat myös osa avoimen hallinnon #Hyvin sanottu –kampanjaan osallistumisen toimenpiteitä. Lisäksi dialogeja on järjestetty osana eri avoimen hallinnon tilaisuuksia (vanhusneuvostonpäivä, kansalaisjärjestöakatemia jne).

Strategian ymmärrettävyys -painopistealueessa painotetaan suunnitelmallista ja ennakoivaa selkosuomen ja selkoruotsin (vielä selkeää virkakielistä helpompi kielimuoto) osaamisen ja määrän lisäämistä julkisen sektorin organisaatioissa. Myös selkokielen tavoitteita tullaan tarkentamaan osana toimintaohjelman päivitystä.

Strategia korostaa myös Suomen rooli avoimen hallinnon kansainvälisessä työssä. Suomi on ollut aktiivinen OECD:n avoimen hallinnon työn tukija ja työryhmän puheenjohtaja on suomalainen. Samoin on oltu aktiivisia Open Government Nordic+ -toiminnassa, joka on tärkeää tiedon ja kokemusten vaihtoa verrokkimaiden kesken.

3.2 Yhdenvertaisuus, tasa-arvo, lapset ja nuoret

Osana väliarviointia toteutettiin myös arvio toimintaohjelman tasa-arvo ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta. Tämän arviointiraportin liitteenä on arvioinnin yhteenveto.

Avoimen hallinnon sitoumukset edistävät kaikkien osallisuutta ja tätä kautta myös tasa-arvoa. Tasa-arvosta ei kuitenkaan ole suoraan ole yhtään erillistä sitoumusta tai toimenpidettä. Kestävän avoimuuden sitoumuksessa on tavoitteena lisätä avoimen hallinnon tukipakettiin osio yhdenvertaisuusnäkökulmasta. Avoimen hallinnon strategian laatiminen on yksi toimintaohjelman sitoumus. Strategia on valmistunut ja sisältää tavoitteen kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien osallisuuden edistämisestä osana kaikkien osallisuuden edistämistä. Sitoumuksissa ja niiden seurannassa ei ole erikseen auki kirjoitettu naisten, tyttöjen tai naisjärjestöjen asemaa koskevia tavoitteita. Toimintaohjelmassa ei ole mainittu muutoinkaan eri ryhmiä, vaan on painotettu kaikkien ja suhteellisesti erityisen haavoittuvassa asemassa olevien osallisuutta. Toimintaohjelman seurannassa ei ole julkaistu

erikseen dataa tai tietoa, josta ilmenisi naisten osuus. Sitoumusten toimeenpanossa ei ole erikseen panostettu naisten osallistumismahdollisuuksiin, vaan se on ollut osa tavoitetta saavuttaa mahdollisimman laaja kirjo osallistujia/osallistujatahoja.

Arvioinnin esiin nostamista kehittämiskohteista Suomen toimintaympäristössä nousee esiin erityisesti kaksi. Kaikkien osallisuuden edistämiseksi on syytä vielä entistä enemmän painostaa saavutettavuuteen ja esteettömyyteen sekä yleisesti hallinnon toiminnassa että myös avoimen hallinnon ohjelman omista tilaisuuksissa ja toiminnassa. Toinen painopiste päivitettäväksi toimintaohjelmaan on korjata se tilanne, että hetkellä avoimen hallinnon työstä ei ole saatavilla tietoa saamen kielillä. Sen sijaan erillisten kiintiöiden tai korvamerkittyjen rahojen lisäämistä toimintaohjelmaan ei nähdä tässä kohdin perusteltuna.

Lasten ja nuorten osallisuuden roolia avoimen hallinnon ohjelmassa arvioitaessa nousevat esille, että Allianssi ja Mannerheimin Lastensuojeluliitto ovat mukana avoimen hallinnon työryhmässä. Niillä on ollut myös Kansalaisjärjestöakatemia pilotin suunnittelussa ja toteutuksessa sekä myös pilottia seuraavissa akatemiaoissa. Tällä ohjelmakaudella on järjestetty kaksi Lapsen oikeuksien ajankohtaispäivää yhteistyössä MLL:n ja Lapsiasiavaltuutetun toimiston kanssa. Vuoden 2019 teema lapsibudjetoinnista kiinnittyi talousarvioprosessiin, joka on yksi keskeisimmistä hallinnon prosesseista. Vuonna 2020 teemana oli ajankohtainen ”Lapset, korona ja talous”, jossa tarkasteltiin millaisia lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutuksia koronakriisillä on erilaisiin lapsiin ja erilaisiin lapsiperheisiin ja miten niitä vaikutuksia voitaisiin parhaiten ehkäistä.

Vuonna 2019 YK:n Lapsen oikeuksien sopimus täytti 30 vuotta, jonka kunniaksi järjestettiin VNK:n vetämänä ja yhteistyössä eri ministeriöiden ja kansalaisjärjestöjen kesken ”Lapset valtaavat valtioneuvoston –tapahtuma”. Tapahtumaan osallistui sata 5–17-vuotiasta lasta. Yhteisiin työpajoihin lasten kanssa osallistui viisitoista ministeriä, oikeuskansleri, eduskunnan apulaisoikeusasiamies ja virkamiehiä. Myös Avoin hallinto –hanke oli toteuttamassa yhtä tilaisuuden työpajoista. Tilaisuuden yhteenveto luovutettiin oikeuskanslerille, joka toi sen tiedoksi myös seuraavan päivänä järjestettyyn Lapsen oikeuksien ajankohtaispäivään.

Vuonna 2020 päivitettiin yhteistyössä Opinkirjon ja Allianssin kanssa Avoimen hallinnon tietokortit lasten ja nuorten kuulemisesta. Päivitystarpeista keskusteltiin myös DINO-verkostossa ja siellä siihen saatiin näkökulmia eri asiantuntijoilta, ml. All Youth –tutkimushanke. Päivitetyt tietokortit on julkaistu avoinhallinto.fi –sivuilla. Avoimen hallinnon hankkeella on ollut edustajansa DINO-verkostossa ja sen edustajat ovat osallistuneet myös All Youth-tutkimushankkeen työpajoihin ja tilaisuuksiin.

Avoin hallinto on rekisteröitynyt organisaatioksi nuortenidea.fi –palvelussa. Ministeriöistä siellä ovat vain OM, OKM ja PLM.

3.3 OECD-arvioinneista tulevat päivitystarpeet

Osana avoimen hallinnon työtä vuonna 2021 on ilmestynyt kaksi Suomen OECD:ltä tilaamaan arviointia. Toukokuussa julkistettu OECD:n luottamusarviointi antaa ajankohtaista tietoa kansalaisten luottamuksesta hallintoon ja julkisiin instituutioihin Suomessa ja tarjoaa suosituksia siihen, miten hallinto voi kehittää toimintaansa kansalaisten luottamuksen vahvistamiseksi ja säilyttämiseksi.

Toinen OECD:n arviointi julkistettiin kesäkuussa 2021 ja se koski kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksista Suomessa (Civic Space Scan of Finland). Arviointi koski lakeja ja käytäntöjä, kansalaisoikeuksia, median toimintamahdollisuuksia, digitalisuuden tuomaa muutosta, kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuuksia, kansalaisten ja kansalaisjärjestöjen osallistumista. Arviointi antaa tietoa ja suosituksia, jotka auttavat suojelemaan ja edistämään kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksia Suomessa. Suomi on ensimmäinen OECD:n jäsenmaa, jolle tällainen arviointi on tehty. Tähän arviointiin liittyi myös kansalaispaneeli. Kansalaispaneeli järjestettiin vuoden alussa ja se antoi suosituksia toimista, joita Suomessa pitäisi ottaa käyttöön julkisissa ammateissa toimivien henkilöiden suojelemiseksi vihapuheelta sekä vapaan mielipiteenilmaisun turvaamiseksi.

OECD:n suositukset tarkastelu poikkihallinnollisessa työryhmässä on käynnistynyt. Työryhmä käy läpi suositukset ja selvittää, mitä niistä voi edistää jo olemassa olevissa ohjelmissa tai hankkeissa ja mitkä puolestaan vaativat pidempää valmistelua tai lisäselvityksiä.

4 Avoimen hallinnon toimijat ja viestintä

Avoimen hallinnon toimijat julkisen hallinnon osalta

KOKO JULKINEN SEKTORI

Avoimen hallinnon työ koskee Suomessa koko julkista sektoria. Työn pohjana ovat hallinnon yhteiset avoimuuden periaatteet.



VALTIOVARAINMINISTERIÖ

koordinoi avoimen hallinnon toimintaohjelman toimeenpanoa. Avoimen hallinnon tiimi toimii VM:ssä.



Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta

Toimii oikeusministeriön yhteydessä, valtioneuvosto asettaa neljäksi vuodeksi kerrallaan, ohjaa avoimen hallinnon työtä.



Avoimen hallinnon työryhmä

tehtävänä on tukea toimintasuunnitelman toimeenpanoa ja aktivoida hallinnon toimijoita avoimen hallinnon edistämiseen.



Avoimen hallinnon virkamiesverkosto

Jäseninä ovat virastoista yhteyshenkilöt, jotka edistävät avointa hallintoa omassa virastossaan.

Kuntademokratiaverkosto

on avoin verkosto, joka kehittää ja vahvistaa kuntademokratiaa sekä tarjoaa väylän eri toimijoiden vertaisoppimiselle.

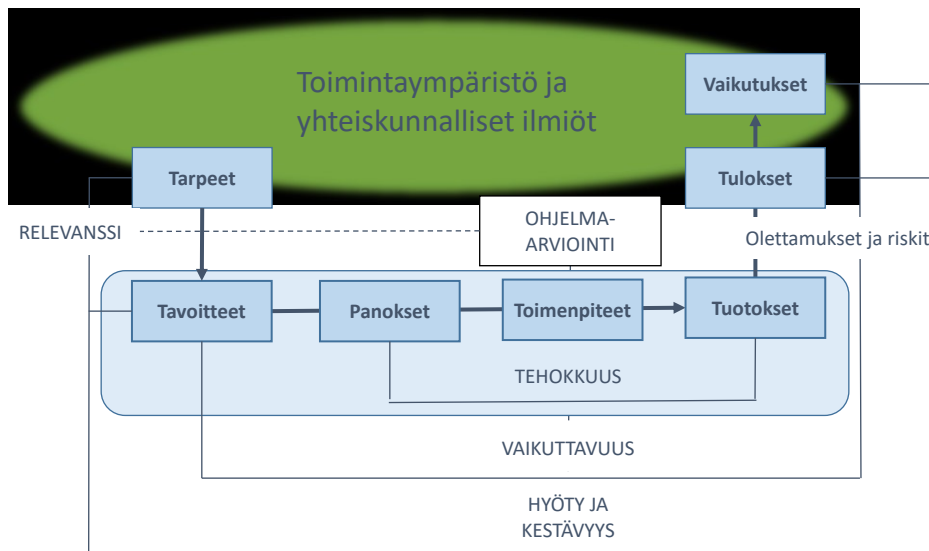
Avoimen hallinnon uutiskirje ilmestyy kerran kuussa heinäkuuta lukuun ottamatta. Toinen keskeinen viestinnän väline ovat nettisivut: avoinhallinto.fi. Niitä kehitetään jatkuvasti ja vuoden 2021 aikana sivuilla on käynnistetty avoimen hallinnon blogi. Uutiskirjeestä, tilaisuuksista ja blogeista pyritään viestimään aktiivisesti myös sosiaalisessa mediassa.

5 Seuranta ja mittarit

IRM:n suositusten mukaisesti toimintaohjelman seurantamittareita tullaan päivittämään. Ohjelman arvioinnille voidaan esittää yleinen viitekehys, jossa:

- Relevanssi – kuvaa tarpeiden ja tavoitteiden suhdetta
- Vaikuttavuus – kuvaa tavoitteiden ja tulosten sekä vaikutusten suhdetta
- Hyöty ja kestävyys – kuvaa tarpeiden ja vaikutusten suhdetta
- Tehokkuus – kuvaa panosten ja tuotosten suhdetta

Vaikuttavuuden arvioinnin näkökulmat ja käsitteet



Lähde: soveltaen EU Commission 1997

Ohjelman johtamisessa ja seurannassa on tärkeää se, että tavoitteet, resurssit ja aikataulut ovat kiinteästi kytköksissä toisiinsa ja muutokset yhdessä tekijässä otetaan huomioon muissa tekijöissä. Tavoitteena on, että toimintaohjelman seuranta sisältää seuraavat kohdat (activity-level indicators):

- toimenpiteet ryhmittely mm. sitoumuksittain? (ks. luokitus alla)
- resurssit vastuutaho, toimenpiteisiin kohdistetut määrärahat ja henkilöresurssit (htv)
- aikataulu aika resurssina ja ohjelman etenemisenä
- tuotokset toimintaohjelman toteutuksen välittömät aikaansaannokset

Toimenpiteiden seurannassa käytetään neliportaista luokitusta:

0. Ei käynnistynyt
1. Suunnitelma valmistunut
2. Toteutus käynnissä
3. Toimenpide toteutettu

Toimintaohjelman tuotokset ovat niitä välittömiä aikaansaannoksia, jotka ovat selkeästi todennettavissa. Ne ovat toimintaohjelman toteutuksesta vastuussa olevien kontrolloitavissa ja toteutuksen tehokkuutta voidaan tarkastella resurssien ja tuotosten välisenä suhteena.

Dokumentoitavat tuotokset ovat ohjelman toteutuksen indikaattoreita ja niitä ovat muun muassa:

1. Lainsäädäntö ja normit
 - HE, lait, asetukset, päätökset
2. Ohjeistus ja toimintamallit
 - mm. laatukriteerit, eettinen ohjeistus, annetut lausunnot, tulkinnat lainsäädännön soveltamisesta (kirjalliset)
3. Kehittämisen työkalut ja tuki
 - esim. avoimenhallinnon peli, asiantuntijatuki, tukipaketit
4. Organisoitu sidosryhmäyhteistyö ja verkostot
 - jäsenten määrä ja edustavuus, kuulemiset, lausunnot, palaute (toimijoiden maine/brändi)
5. Seminaarit ja muut tilaisuudet
 - tilaisuuksien ohjelmat laadittu ja toteutettu, osallistuneiden määrä, eri sidosryhmien osallistuminen, palautteet/fiilismittarit
6. Valmennus- ja koulutusohjelmat
 - kehitetyt ja toteutetut ohjelmat, osallistuneiden määrä, kurssipalaute, kurssisuoritukset
7. Informaatiopalvelut
 - rekisterit, materiaali ja informaatio mm. hyvistä käytännöistä, käyttö ja käyttäjäpalautteet
8. Julkaisut, kirjoitukset ja muu viestintä
 - raportit, kirjoitukset mediaan, luennot, puheet, haastattelut, näkyvyys sosiaalisessa mediassa, verkkosivut jne. (mm. kirjoitusten määrä ja arvioitu laatu, klikkaukset jne.)
9. Tutkimukset, selvitykset ja kyselyt

Toteutuksen indikaattorit ovat osa ohjelman seuranta. Ohjelman päätöksenteossa, suunnittelussa ja arvioinneissa voidaan hyödyntää myös erilaisia avoimenhallinnon kehitystä kuvaavia vaikuttavuusindikaattoreita (outcome-level impact indicators). Näiden tulee olla olennaisia ja niillä tulee olla selvä yhteys avoimenhallinnon tilaan ja kehitykseen. Luotettavilla indikaattoreilla on tutkimuksellinen yhteys ja vahva aineistopohja. OECD on kehittämässä Open Government Indexiä, jota tullaan hyödyntämään myös Suomen avoimen hallinnon kehittämisen seurannassa.

6 Kooste toimintaohjelman tämän hetkisestä toimeenpanon tilanteesta ennen ohjelman päivitystä

Sitomus 1 Kestävä avoimuus
Ymmärrettävyys – hyvän virkakielen koulutus ja tuki kaikille
Ymmärrettävyys – selkokielen osaamisen tason nostaminen hallinnossa
Ymmärrettävyys – visualisointiin rautalankamalleja
Ymmärrettävyys - saavutettavuus
Osallisuus – Kansalaisjärjestöakatemia
Osallisuus – vanhusneuvostopäivä, vammaisneuvostopäivä ja lapsen oikeuksien päivä
Julkiuslain noudattamisen vahvistaminen
Avoimuus -tukipaketti, avoimuuspeli, avoimuuskoulutus
Viestintä – johdon sitoutumisen tuki
Viestintä – hyvien käytäntöjen jakaminen
Sitomus 2 Avoimen hallinnon strategia
Sitomus 3 Avoimuusrekisteri
Sitomus 4 Avoin data

LIITE

Kooste tasa-arvo ja yhdenvertaisuusarvioinnista

Kohtia yhteensä 43

MISSÄ OLEMME VAHVOILLA 23 kohtaa (tiivistetty)

- Kaikkien osallisuus on tavoitteena kaikissa avoimen hallinnon ohjelmissa, prosesseissa ja toimintatavoissa.
- Toimintaohjelman laadintaprosessiin on ollut mahdollisuus kaikkien osallistua.
- Tietoa avoimen hallinnon työstä ja ohjelmasta on jaettu avoimesti.
- Tilaisuuksia on myös pääkaupunkiseudun ulkopuolella.

MITÄ PITÄÄ KEHITTÄÄ? 11 kohtaa (tiivistetty)

- Kaikissa avoimen hallinnon keskeisissä asiakirjoissa (strategia, toimintasuunnitelmat, työaluekuva jne) on kirjattu tavoitteena kaikkien osallisuus ja erityisesti suhteellisesti heikommassa asemassa olevien osallisuuden parantaminen. Kaikissa ei kuitenkaan ole mainittu erikseen tasa-arvokysymystä.
- Strategia ja toimintaohjelman (toimeenpanokirje) on lähetty kaikkiin virastoihin ja kuntiin. Lisäksi niistä on aktiivisesti ja viestitty ja se ovat kaikkien saatavilla nettisivuilla. Erillistä orientaatiota ohjelman ja prosessin tasa-arvoyhteyksiin ei ole pidetty.
- Avoimen hallinnon työryhmässä ei ole naisjärjestöjen edustusta. Ryhmää koottaessa käytiin keskustelu Naisjärjestöjen keskusliiton kanssa, että heillä ei ole tarvetta olla työryhmän jäsenenä, vaan muu yhteydenpito riittää. Ovi työryhmään on myös jatkuvasti auki mikäli on tarve uudelleenarviointiin.
- Toimintaohjelmasta ja sen arvosta kansalaisjärjestöille jaetaan tietoa, mutta ei erikseen naisjärjestöille. Ne ovat mukana yleisessä tiedon ja kutsujen jakelussa.
- Toimintaohjelman laadinnassa käytiin keskustelu/haastattelu Naisjärjestöjen keskusliiton edustajan kanssa, mutta ei järjestetty erillistä tilaisuutta ohjelman tasa-arvoisällöstä.
- Kokousten ja tilaisuuksien järjestämispaikoissa on osin huomioitu eri osallistujien tarpeet (saavutettavuus, naisten liikkumisen mahdolliset rajoitteet).
- On tavoitteena, että on mukana niitä ryhmiä, jotka edustavat suhteellisesti heikommassa asemassa olevia, mutta ei ole kiintiöitä.
- Alueellisia tilaisuuksia on järjestetty ja niihin on kutsuut ruohonjuuritason järjestöjä, mutta tähän ei ole erikseen korvamerkittyjä resursseja.
- Tietoa jaetaan suomeksi ja ruotsiksi, mutta sitä ei ole saamen kielillä.

MITKÄ KOHDAT TARVITSEVAT MERKITTÄVÄÄ HUOMIOTA? Arvioinnissa 9 kohtaa

- Toimintaohjelmassa tai sen laadintapohjassa ei ole minimistandardeja tasa-arvolle.
- Toimintaohjelmassa ei ole vakio-osiota sille, miten tasa-arvo- ja osallisuusasioita on tuettu toimintaohjelman prosessissa.
- Ei ole proaktiivisesti tarjolla tukea tai päästy asiantuntija- tai tekniseen apuun tasa-arvosta ja osallisuudesta toimintaohjelman laadintaprosessin aikana siihen osallistuville.
- Ei ole korvamerkittyjä resursseja marginaaliryhmien osallistumisen (esim aktivistien matkakustannukset) maksamiseen).

- Ei ole tavoitteita tai kiintiöitä tasa-arvoasiantuntijoiden, naisasia-aktivisteille ja naisten oikeuksien järjestöille foorumeissa ja ryhmissä.
- Toimintaohjelman yhteiskehittämisessä kansalaisjärjestöjen ja kansalaisten kanssa ei ole palautetta, miten tasa-arvo ja osallisuus on liitetty sitoumusluonnoksiin ja koko ohjelmaan
- Indikaattoreissa ei ole erikseen jaottelua (ikä, sukupuoli jne)